

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2025, 12 (2), 240-261

AHMED ŞEVKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ÖZLEM TEMASI
The Theme of Longing in Ahmed Shawqi's Poetry

Ebubekir MATPAN

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, ebubekir.matpan@inonu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-3571-5087](https://orcid.org/0000-0002-3571-5087).

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	02.09.2025
Kabul Tarihi / Accepted:	30.10.2025
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2025
Cilt / Volume:	12
Sayı / Issue:	2
Sayfa/ Pages:	240-261

Atıf / Cite as: Ebubekir, Matpan. "Ahmed Şevkî'nin Şiirlerinde Özlem Teması" (The Theme of Longing in Ahmed Shawqi's Poetry). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 12/2 (2025), 240-261. Doi: 10.17859/pauifd.1776858.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

AHMED ŞEVKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ÖZLEM TEMASI*

Ebubekir MATPAN**

Öz

Bu makale, modern Arap edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri kabul edilen Ahmed Şevkî'nin (ö. 1351/1932) şiirlerinde özlem temasını incelemeyi amaçlamaktadır. İnceleme, özellikle şairin sürgün yıllarında kaleme aldığı eserlerde bireysel duygu durumları ile toplumsal meselelerin iç içe geçtiği şiirler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın temel önemi, Şevkî'nin özlem kavrayışını yalnızca bireysel bir his olarak değil; aynı zamanda toplumsal kimliğin, kültürel belleğin ve İslâm medeniyetine duyulan aidiyetin bir yansıması şeklinde ele almasıdır. Bu yaklaşım, mevcut literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmakta ve özlemin çok katmanlı işlevini ortaya koymaktadır. Makale kapsamında, Şevkî'nin eserlerinde özlemin vatan, çocukluk, dostluk, aşk ve medeniyet değerleri etrafında nasıl şekillendiği tespit edilmekte; bireysel his ile kolektif bilinç arasındaki bağlantı görünür kılınmaktadır. Yöntem olarak edebî metin analizi ile tarihsel bağlamlandırma birlikte kullanılmış, şairin dîvânı temel kaynak olarak değerlendirilmiş ve modern Arap edebiyatı üzerine yapılmış ikincil araştırmalardan faydalanılmıştır. Çalışmanın ana iddiası, Şevkî'nin şiirlerinde özlemin bireysel sınırları aşarak toplumsal ideallere, kültürel diriliş çağrısına ve medeniyet tasavvuruna yöneldiğidir. Bu yönüyle makale, Şevkî'nin şiirinde özlem temasını modern Arap edebiyatında bireysel hasret ile kolektif bilinç arasında kurulan özgün bir köprü olarak konumlandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Şiir, Modern Arap Şiiri, Ahmed Şevkî, Özlem.

The Theme of Longing in Ahmed Shawqi's Poetry

Abstract

This article explores the theme of longing in the poetry of Ahmed Shawqi (d. 1351/1932), a central figure of modern Arabic literature. The study focuses particularly on the poems he composed during his years of exile, where personal emotions intersect with broader social concerns. Its significance lies in approaching Shawqi's notion of longing not merely as an individual sentiment, but also as an expression of collective identity, cultural memory, and belonging to Islamic civilization, thereby contributing a new perspective to the existing scholarship. The analysis demonstrates how longing in Shawqi's works is articulated through multiple dimensions-homeland, childhood, friendship, love, and civilizational values-thus linking individual feeling with collective consciousness. Methodologically, the study employs literary analysis in conjunction with historical contextualization, drawing primarily on Shawqi's dîwân alongside secondary research on modern Arabic literature. The central argument is that longing in Shawqi's poetry transcends private emotion to embody social ideals, cultural revival, and a vision of civilization. In this sense, his poetic treatment of longing functions both aesthetically and ideologically, establishing a unique bridge between personal yearning and collective awareness in modern Arabic literary tradition.

Keywords: Arabic Language and Literature, Poetry, Modern, Ahmed Shawqi, Longing.

* Yazar makalede *Etik Kurul İzni* gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, ebubekir.matpan@inonu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-3571-5087](https://orcid.org/0000-0002-3571-5087).

Structured Abstract

Ahmed Shawqi (d. 1351/1932), known as the “Prince of Poets” (Amīr al-Shu‘arā’), holds a pivotal position in the canon of modern Arabic literature. His poetry reflects a dual commitment: on the one hand, fidelity to the classical Arabic poetic tradition, and on the other, responsiveness to the cultural and political transformations of his era. Among the recurring motifs in his work, longing or nostalgia stands out as one of the most significant. In Shawqi’s poetry, longing appears in three interrelated forms: attachment to homeland, recollection of the past, and affection for friends and loved ones. Crucially, these expressions transcend personal sentiment to embody collective identity, cultural memory, and a vision of civilization.

The most striking manifestation of longing in Shawqi’s verse is his love for homeland, especially for Egypt during his exile in Spain. Homeland, for him, was not a mere geographical location but a repository of memory, dignity, and cultural continuity. In his poems, Egypt emerges through images of fertile landscapes, ancient monuments, and the life-giving Nile. Yet these depictions carry strong political overtones. Exile intensified Shawqi’s awareness of his country’s value, transforming private sorrow into patriotic expression. As critics like M. M. Badawi observe, Shawqi’s nostalgic evocations elevated homeland into a collective symbol of identity and resistance to foreign domination. In this sense, longing for Egypt became inseparable from affirming national independence and cultural vitality.

Closely related to patriotic longing is Shawqi’s yearning for the past, particularly his childhood and youthful memories. His verses often recall gardens in spring, festive gatherings, and friendships from earlier years. These recollections, however, are not mere sentimental indulgences. Rather, they serve as poetic reconstructions that safeguard cultural and moral values against the erosion of time and the pressures of foreign influence. As Salma Khadra Jayyusi notes, Shawqi’s evocation of memory functions as cultural resistance, preserving tradition while adapting to modern realities. His longing for the past thus becomes a means of affirming identity in times of social transformation.

A third dimension of Shawqi’s longing is his affection for friends and loved ones, a theme deeply rooted in Arabic poetic heritage since pre-Islamic times. Separation, loyalty, and yearning for companionship permeate his poetry, especially during exile. By drawing on classical motifs while expressing sincere emotion, Shawqi universalizes the human experience of longing for connection. In doing so, he bridges tradition and modernity, showing how deeply personal sentiments can acquire broader cultural significance.

What distinguishes Shawqi’s treatment of longing is his ability to weave classical forms together with modern concerns. He mastered traditional meters and imagery, yet addressed themes such as colonialism, displacement, and cultural revival. Scholars like Roger Allen interpret his nostalgic poetry as a negotiation between memory and modernity: an engagement with the past not as retreat, but as a resource for confronting the challenges of the present. Through this synthesis, Shawqi created a voice that was both personal and representative of collective consciousness.

Within modern Arabic literature, Shawqi’s nostalgic verse serves dual purposes. On a personal level, it gives voice to grief, separation, and yearning. On a communal level, it articulates the struggles of a society facing colonial intrusion and modernization. Ultimately, his poetry shows that longing is not a passive state but a dynamic engagement with identity, memory, and belonging. By evoking homeland, recalling the past, and affirming human bonds, Shawqi elevated nostalgia into a cultural and historical discourse. His poetry thus functions both aesthetically and ideologically, creating a bridge between private emotion and collective ideals in the modern Arabic literary tradition.

GİRİŞ

Arap edebiyatının modern döneminde en önemli şairlerden biri kabul edilen Ahmed Şevkî, hem klasik şiir geleneğinin mirasını sürdürmüş hem de modern

duyarlılıklarla şiirini zenginleştirmiştir.¹ Onun edebî kişiliği, Osmanlı'nın son dönemlerinden Mısır'ın İngiliz işgaline ve nihayetinde bağımsızlık mücadelesine kadar uzanan çalkantılı bir tarihsel arka plan içinde şekillenmiştir. Bu sebeple, Şevkî'nin şiirinde bireysel duygularla toplumsal meseleler sık sık iç içe geçer.²

Şevkî'nin şiirinde en çok öne çıkan temalardan biri özlem (el-Hanîn) duygusudur. Ancak bu özlem yalnızca bireysel bir his olarak kalmaz; şairin hayatındaki sürgün tecrübeleri, çocukluk hatıraları, vatan sevgisi, dostluk ve aşk ilişkileri ile İslâm medeniyetine duyduğu bağlılık sayesinde çok boyutlu bir içerik kazanır.³ Dolayısıyla özlem, Şevkî'nin şiirinde hem bireysel duyguları ifade eden bir araç hem de toplumsal, millî ve medeniyet değerlerini canlı tutan bir edebî strateji olarak karşımıza çıkar.

Yapılan araştırmalar sonucunda gerek Arap dünyasında gerekse Türkiye'de konuya ilişkin bazı çalışmaların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Emad Abdelbaky Aly, “*el-Müdün't-Türkiyya fî şî'r Ahmed Şevkî*”.⁴ Şeymâ Abdurrahîm Tevfîk Muhammed, “*el-Hasâisü'l-belagiyya fî hikâyât Şevkî*”.⁵ Yusuf Uralgiray, “*Ahmed Şevkî*”.⁶ Ahmet Kâzım Ürün, “*Ahmet Şevki ve Mehmet Âkif'te Ortak Unsurlar*”.⁷ Hüseyin Yazıcı, “*Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevkî ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid*”.⁸ Lamya Yasîn - Ahmet Derviş Müezzîn, “*Modern Eleştiri Metodolojisine Göre Ahmed Şevkî'nin 'Onu Aldattılar' Kasidesi Üzerine Bir Değerlendirme*”.⁹ Benzer nitelikteki çalışmaların yanı sıra, konuyla ilgili hazırlanmış tezlerden de yararlanılmış ve bu tezlere çalışma içerisinde atıfta bulunulmuştur.¹⁰

-
- ¹ Abbâs Hasan, *el-Mütenebbî ve Şevkî* (Kahire: Şeriketu Mektebetü ve Matba'tü Mustafâ el-Halebî ve Evlâduh, 1951), 44.
 - ² Şevkî Dayf, *el-Edebü'l-'Arabiyyi'l-muâsır fî Mısır* (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1992), 79-80.
 - ³ Kenze Zermât, *el-Hanîn fî şî'r Ahmed Şevkî* (Bevâkî/Cezair: Câmiatü'l-'Arabî bin Mehîdî-Ümmü'l-Bevâkî/ Cezair, Risâletü'l-Mâcîster, 2017), 57.
 - ⁴ Emad Abdelbaky Aly, “*el-Müdün't-Türkiyya fî şî'r Ahmed Şevkî*”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/2 (2020), 1283-1323.
 - ⁵ Şeymâ Abdurrahîm Tevfîk Muhammed, “*el-Hasâisü'l-belagiyya fî hikâyât Şevkî*”, *Meccltû'z-Zehrâ* 2 (ts.), 1508-1562.
 - ⁶ Yusuf Uralgiray, “*Ahmed Şevkî*”, *Doğu Dilleri Dergisi* 1/4 (1970).
 - ⁷ Ahmet Kâzım Ürün, “*Ahmet Şevki ve Mehmet Âkif'te Ortak Unsurlar*”, *Nüşa: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 2/7 (2002), 83-98.
 - ⁸ Hüseyin Yazıcı, “*Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevkî ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid*”, *İlmi Araştırmalar Dergisi* 4 (1997).
 - ⁹ Lamya Yasîn - Ahmet Derviş Müezzîn, “*Modern Eleştiri Metodolojisine Göre Ahmed Şevkî'nin " Onu Aldattılar" Kasidesi Üzerine Bir Değerlendirme*”, *Nüşa* 20/51 (27 Aralık 2020), 299-332.
 - ¹⁰ Bu konuda yazılmış tezler için bk. Nizâl 'Alyân Âvîz el-İmâvî, *el-Gurbetu ve'l-hanîn fî şî'ri Ahmed Şevkî* (Filistin/Gazze: el-Câmiatu'l-İslâmiyye ,Gazze Külliyyetü'l-Âdâb Kismü'l-Lügati'l-'Arabiyye, Risâletü'l-Mâcîster, 2015) lamaktaSöz konusu tez ile bu makale arasındaki temel fark, inceleme kapsamı ve yaklaşım düzleminde ortaya çıkmaktadır. Tez, Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde “el-gurbe” ve “el-hanîn” temalarını birlikte ele alarak şairin sürgün tecrübesinin duygusal, tarihî ve estetik boyutlarını bütüncül biçimde değerlendirmektedir. Buna karşılık makale, yalnızca “özlem” temasını merkezine almakta; bu duyguyu bireysel bir his olmanın ötesinde topluçaşmsal kimliğin, kültürel belleğin ve

Yukarıdaki çalışmaların ortak noktası, Ahmed Şevkî'nin edebî kişiliği, şiirlerinin belâgat yönü, tarihî şahsiyetlere bakışı veya metodolojik açıdan analizine yoğunlaşmalarıdır. Ancak söz konusu çalışmalar arasında doğrudan “özlem” temasını merkeze alan bağımsız bir inceleme bulunmamaktadır. Bu bağlamda, *Ahmed Şevkî'nin Şiirlerinde Özlem* başlıklı bu makale, literatürdeki mevcut boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Çalışma, şairin şiirlerinde özlem temasının nasıl işlendiğini, bireysel tecrübelerle toplumsal şartların bu duyguyu nasıl şekillendirdiğini ortaya koymakta; böylece hem edebî hem de psikolojik boyutlarıyla özgün bir katkı sunmaktadır.

Bu makale, ayrıca Ahmed Şevkî'nin şiirinde özlem temasını farklı boyutlarıyla ele almayı amaçlamaktadır. Bu duygu, onun eserlerinde dört ana eksenle incelenecektir: vatan özlemi, çocukluk ve geçmişe duyulan özlem, dost ve sevgililere özlem, İslâm medeniyetine ve ahlâkî değerlere özlem. Bu bağlamda, makalede hem Şevkî'nin bireysel şiirsel tecrübeleri hem de toplumsal ve kültürel idealleri arasındaki sıkı ilişki ortaya konulacaktır. Bunun yanı sıra, her bir başlık altında konuyla ilgili olarak şairin şiirlerinden seçilmiş örnekler tahlil edilecektir. İnceleme kapsamına alınmayan diğer şiirler için ise, okuyucunun şairin dîvânına müracat edebilir.

1. Ahmed Şevkî'nin Biyografisi

Ahmed b. Ali b. Şevkî, 1868 yılında Mısır'ın Kahire şehrinde doğmuş,¹¹ modern Arap edebiyatının en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilen bir edebî figürdür.¹² Soylu bir aileye mensup olan Şevkî,¹³ genç yaşta Arap klasik edebiyatı ve İslâmî ilimlerle tanışmış, özellikle klasik Arap şiir geleneğini benimsemiştir.¹⁴ Kahire'de modern eğitim kurumlarında öğrenim görmüş, aynı zamanda Batı klasiklerini de tanıma fırsatı bulmuştur. Bu sayede şiirlerinde klasik ve modern unsurları ustaca birleştirebilmiştir.¹⁵

İslâm medeniyetine yönelik aidiyet bilincinin bir ifadesi olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla tez daha çok biyografik ve tematik analiz yöntemine dayanırken, makale kavramsal, kültürel ve edebiyat sosyolojisi temelli bir yaklaşım benimseyerek Şevkî'nin şiirinde özlemin çok katmanlı anlam evrenini çözümlemeyi amdır; Müntesir es-Semmânî, *es-Süverü'l-beyâniyetu fî Şi'ri Ahmed Şevkî* (Sudan: Câmiatüs-Sudan Külliyyetü'l-Lügât Kismü'l-Lügati'l-'Arabiyye, Risâletü'l-Mâcîster, 2018); Selmânî Fetîma ez-Zehre, *Şi'rü'l-etfâl fî kasâid Ahmed Şevkî* (el-Mesîle/ Cezayir: Câmiatü Muhammed Bûdyâf, Risâletü'l-Mâcîster, 2015); Nansûn kândî Rahârcâ, *et-Taklîd ve't-tecdîd fî eşâr Ahmed Şevkî fî dîvânih* (Sudan: Câmiatü's-Sudan Külliyyetü'l-Âdâb, Risâletü'l-Mâcîster, 2015); Ali İnan, *Ahmed Şevkî'nin Şiirlerinde Öne Çıkan Simalar* (Erzurum: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹¹ Hayreddin ez-Ziriklî, *el-'Alâm* (Beyrut: Dârü'l-İlm Li'l-Melâyin, 2002), 1/136; Ömer Rıdâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn* (Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1993), 1/153.

¹² Ahmed Derviş, *Medhal ile'l-edebi'l-'Arabîyyi'l-hadîs* (Kahire: el-Elûke, 2008), 135.

¹³ Ahmet Kâzım Ürün, *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair Ahmet Şevki* (İstanbul: Kaknûs yayınları, 2002), 47.

¹⁴ Ahmet Hasan ez-Zeyyât, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî* (Kahire: Dâr Nehdat Mısır li't-Tab' ve'n-Neşr, 1977), 500.

¹⁵ Şevkî Dayf, *Şevkî, şâirü'l-'asri'l-hadîs* (Kahire: Mektebetü'l-Üsre, 2010), 11.

Genç yaşlarından itibaren yazdığı şiirlerde vatan sevgisi, ahlâkî değerler ve bireysel duygular ön plana çıkmıştır.¹⁶ 1914 yılında İngilizler tarafından Mısır'dan sürgün edilen Şevkî, bir süre İspanya'da yaşamıştır.¹⁷ Bu sürgün yılları onun eserlerinde vatan ve geçmişe duyduğu özlemi güçlendirmiştir. Şiirlerinde hem kaside, gazel, kıta gibi klasik Arap şiir biçimlerini kullanmış hem de dönemin sosyal ve siyasal meselelerine modern bir bakış açısı getirmiştir.¹⁸ Ahmed Şevkî klasik Arap edebiyatında var olan temaların yanında modern dönemde ortaya çıkan olayları da şiirine işlemiştir. O, bu yönüyle hem klasik hem de çağdaş dönemi mezcetme başarısını göstermiştir.¹⁹

Aynı zamanda Arap tiyatrosunun öncülerinden biri olarak da tanınan Şevkî, Arapça ilk oyunlardan bazılarını kaleme almış ve şiirlerinde geçmişin ihtişamını ve toplumun kültürel değerlerini yüceltirken toplumsal uyarılarda bulunmuştur.²⁰ Onun eserleri, bireysel duygular ile toplumsal idealleri bir araya getiren bir karakter taşır ve Arap edebiyatında özel bir yer edinmiştir.²¹ Ahmed Şevkî, Ekim 1932 yılında 64 yaşında Kahire'de vefat etmiştir.²² Ölümünden sonra da eserleri ders kitapları ve şiir antolojilerinde yer almaya devam etmiştir. Günümüzde hâlâ "Şairlerin Emiri" unvanıyla anılmakta ve klasik ile modern Arap şiir geleneğini birleştiren önemli bir edebî miras olarak kabul edilmektedir.

1. Ahmed Şevkî'nin Şiirlerinde Özlem

Ahmed Şevkî'nin özlem temalı şiirlerine geçilmeden önce, söz konusu kavramın açıklanması, çalışmanın bağlamının ve analizinin daha doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. حنين (hanîn) kelimesi Arapçada حَنَّ (hanna) kökünden türetilmiş bir mastar isimdir. Bu kavram sözlük anlamı itibarıyla özlemek, hasret çekmek,²³ şiddetli bir şekilde ağlamak, coşku, özlem, sevinç veya üzüntüden coşmak gibi anlamlarına gelmektedir.²⁴

Terim olarak özlem, yalnızca bireysel bir duygu hâinden ibaret değildir; aynı zamanda edebî bir tema olarak işlev görmekte ve belirli bir kavramsal çerçevede anlam

¹⁶ Muhammed Abdulmu'nim Hafâcî, *Dirâsât fi'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs ve medârisüh* (Beyrut: Dârü'l- Cîl, 1992), 2/79; Ahmed el-İskenderî vd, *el-Mufasssal fi târihi'l-edebi'l-'Arabî* (Kahire: el-Mektebetü'l-Emîriyye, 1936), 2/356.

¹⁷ Hüseyin Şevkî, *Ebî Şevkî* (Kahire: Mektebetü'n-Nehdeti'l-Mısriyye, 1947), 31.

¹⁸ Ahmed Abdulvehhab, *İsnâ 'aşere 'âmen fi suhbeti emîri's-şu'arâ* (Kahire, 1932), 33-35.

¹⁹ Ebubekir Matpan, *Ahmed Şevkî'nin Üç Farklı Dönemde İşlediği Şiir Temaları* (Ankara: Sonçağ Akademi, 2023), 27.

²⁰ Ramazan Şeşen, "Ahmed Şevkî" (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 2/137.

²¹ Hasan, *el-Mütenebbî ve Şevkî*, 44.

²² Şevkî, *Ebî Şevkî*, 41.

²³ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Sâmurraî (Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 2007), "hanna", 3/29; Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Düreyd el-Ezdî el-Basrî, *Cemheretü'l-luga* (Beyrut: Darü'l-İlm Li'l-Melâyin, 1987), "hanna", 1/102.

²⁴ Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît*, thk. Yusûf el-Bîkâî (Beyrut: Dârü'l-Fîkr, 1995), "hanîn", 1191.

kazanmaktadır.²⁵ Özlem, özellikle hem klasik hem de modern Arap şiirinde, şairin iç dünyasını yansıtan ve toplumsal bilinçle kurulan ilişkiyi ifade eden merkezi bir tema olarak öne çıkar.

Özlem, insanın yaşamı boyunca deneyimlediği duygulardan biridir ve aynı anda hem sevgi hem de hasreti bir araya getirir. Özlem duyan kişi, özlem duyduğu varlığı kaybetmenin acısını ve onunla yeniden buluşma arzusunu hisseder. Bu duyguların önemi nedeniyle, birçok şair gerek Câhiliye dönemi gerekse modern dönemde olsun, bu temayı işleyerek kaleme almıştır.²⁶

2.1. Vatan Özlemi

Kişinin doğup büyüdüğü yere duyduğu sevgi, insan fitratının doğal bir tezahürüdür. Her birey, içinde yaşadığı toplumu belli ölçüde kutsal kabul eder; bu nedenle ona sevgi ve saygı besler.²⁷ Tarihsel süreç de bu doğrultuda şekillenmiş, insanlık var oldukça söz konusu eğilimin devam edeceği anlaşılmaktadır.

Ahmed Şevkî'nin şiirinde en baskın duygulardan biri vatan özlemidir. O, sürgünden önce de eğitim için Fransa'da bulunduğu dönemde de bu temayı şiirinde işlemiştir. Şevkî, 1894 yılında Mısır'ı temsilen İsviçre'nin Cenevre kentinde düzenlenen Müsteşrikler Kongresi'ne katılmak üzere görevlendirildiğinde, burada Mısır'ın tarihî, edebî ve kültürel yönlerini ayrıntılı biçimde ele alan 292 beyitten oluşan Kibâru'l-Havâdis fî Vâdî'n-Nîl başlıklı şiirini,²⁸ bu toplantıda okumuştur.²⁹ Bu şiir, yalnızca edebî bir metin olmanın ötesinde, Mısır'ın tarihsel hafızasını, toplumsal dokusunu ve kültürel birikimini uluslararası bir platformda tanıtmayı amaçlayan bir eser niteliği taşımaktadır.

Ahmed Şevkî, özellikle İngilizlerin baskısı sonucu 1914'te sürgün edilerek İspanya'ya gönderildiğinde bu duygu yoğun bir şekilde şiirlerine yansımıştır. Sürgün yılları boyunca yazdığı şiirlerde Mısır'a,³⁰ Kahire'ye,³¹ Nil Nehri'ne ve kendi halkına duyduğu özlemi dile getirmiştir.³² Şevkî için vatan yalnızca coğrafi bir mekân değil; kimlik, aidiyet ve varlık sebebidir.

²⁵ Yahyâ el-Cübûrî, *el-Hanîn ve'l-gurbetu fi ş-i'ri'l-'Arabî* (Amman: Dâr Mecdlâvî, 2008), 9.

²⁶ Zermât, *el-Hanîn fî ş-i'r Ahmet Şevkî*, 29.

²⁷ Ebu Osman Âmr b. Bahr el-Câhîz, *el-Hanîn ile'l-evtân* (Beyrut: Dârü'r-Râidi'l-'Arbî, 1982), 10-11.

²⁸ Kasideni tamamı için bk. Ahmed Şevkî, *eş-Şevkiyyât* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmîyye, 2006), 1/17.

²⁹ Muhammed Mendûr vd, *A'lâmü's-ş-i'ri'l-'Arabîyi'l-hadîs* (Beyrut: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1970), 35; Hayreddin ez-Ziriklî, *el-'Alâm* (Beyrut: Dârü'l-İlm Li'l-Melâyin, 2002), 136.

³⁰ Bu konuda yazdığı kaside için bk. Ahmed Şevkî, *eş-Şevkiyyât* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmîyye, 2006), 2/101; Ahmed Muhammed el-Hûfî, *Dîvân Şevkî (tevsîk ve tebvîb ve şerh ve ta'kîb)* (Kahire: Dâr Nehdat Mısır Li't-Tab' ve'n-Neşr, ts), 1/47.

³¹ Bu konuda yazdığı kaside için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/45; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/204.

³² Bu konuda yazdığı kaside için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/170; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/241.

Aşağıda yer alan beyitler, Şevkî'nin sürgün öncesinde kaleme aldığı şiirlerinden alınmış olup, onun ülkesine duyduğu derin sevgi, özlem ve bağlılığı yansıtan örneklerden yalnızca birkaçını teşkil etmektedir. (Hafîf):

أَيُّهَا الْكَاتِبُ الْمُصَوِّرُ صَوِّرْ	مِصْرَ بِالْمَنْظَرِ الْأَنِيْقِ الْخَلِيقِ	1
إِنَّ مِصْرَ رِوَايَةُ الدَّهْرِ فَاقْرَأْ	عِبْرَةَ الدَّهْرِ فِي الْكِتَابِ الْعَتِيقِ	2
مَلْعَبٌ مَثَلُ الْقَضَاءِ عَلَيْهِ	فِي صَبَا الدَّهْرِ آيَةُ الصِّدِّيقِ	3
وَالْمَحْجَاءُ الْكَلِيمِ آنَسَ نَارًا	وَالْتَجَاءُ الْبُتُولِ فِي وَقْتِ ضَيْقِ	4

1. Ey Mısır'ı tasvir etmeye çalışan kalem erbabı, onu zarif ve narin manzaralarıyla dile getir.

2. Mısır, zamanın romanı gibidir; onun tarihî derslerini kadim kitapların satırlarında oku.

3. Yûsuf'un hatırasını taşıyan, zamanın gençlik döneminde seçkin olanın takdir gördüğü bir sahne mesabesindedir.

4. Mûsâ'nın hayretler içinde ateşi müşahade ettiği, Betül Meryem'in darlık zamanında sığındığı mübarek bir mekândır.³³

Birinci beyitte şair, Mısır'ın tabiatının ve güzelliklerinin yalnızca kuru bir tasvirle değil, incelik ve zarafetle dile getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Vatanın manzaraları, sıradan bir coğrafya değil; estetik ve duygusal bir değere sahip unsurlardır. Bu beyitte Mısır'a duyulan sevgi, sanatsal bir üslupla dile getirilmiş ve Mısır'ın zarif bir varlık gibi algılandığı görülmüştür.

İkinci beyitte şair, Mısır'ı adeta zamanın romanı olarak nitelendirmekte ve onun tarih boyunca yaşadığı hadiseleri bir hikâyeye kurgusu içinde görmektedir. Burada Mısır, sadece bir ülke değil, tarihin akışını ve medeniyetlerin tecrübelerini barındıran bir kültürel mirastır. Kadim kitaplara yapılan atıf, Mısır'ın geçmişinin insanlığa dersler veren bir "kitap" niteliği taşıdığını ortaya koyar.

Üçüncü beyitte şair, Kur'ân'daki Yûsuf kıssasına telmih³⁴ yapılmıştır. Yusuf'un Mısır'da yaşadığı olaylar, ülkenin tarihine kutsiyet ve derinlik kazandırmaktadır. Şair, Mısır'ı Yûsuf'un hikâyesine sahne olan bir ülke olarak hatırlatmakta, böylece Mısır'ı ilâhî takdirin ve güzelliğin merkezi hâline getirmektedir. Bu beyitte, tarihî ve dinî geçmişle millî kimlik arasında güçlü bir bağ kurulmuştur.

Dördüncü beyitte şair, Mısır'ın kutsallığına ve peygamberlerle olan ilişkisine vurgu yapılmaktadır. Mûsâ'nın ateşi görmesi, vahyin başlangıcına işaret ederken; Hz.

³³ Kasidenin kalan beyitleri için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/77; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/245.

³⁴ Telmih, sözün açıkça zikredilmeksizin; bir Kur'ân âyetine, bir hadise, atasözü veya vecizeye, nadir bir şiire yahut bilinen bir kıssaya anlam düzeyinde yapılan dolaylı göndermedir. Mustafa Aydın, *Arap Dili Belagatında Bedî İlmi ve Sanatları*, thk. Ömer Aydın (İstanbul: İşaret Yayınları, 2018), 222.

Meryem'in darlıkta Mısır'a sığınması, ülkenin bir güven ve huzur yurdu olarak telakki edilmesini sağlamaktadır. Şair, bu telmihler aracılığıyla Mısır'ın yalnızca coğrafi bir varlık olmadığını, aynı zamanda kutsal hatıralarla örülü bir mekân olduğunu ortaya koymaktadır.

Onun dizelerinde vatan özlemi, çoğu zaman anneye veya sevgiliye duyulan özlemle eşdeğer tutulur. Çünkü vatan, bireyin ruhunu besleyen ana kaynaktır. Bu bağlamda sürgünde yazdığı şiirinden alınan aşağıdaki beyitlerde Mısır'a olan sevgisini ve özlemini dile getirir. (Basît):

وَسَلَا مِصْرَ هَلْ سَلَا الْقَلْبُ	1
أَوْ أَسَا جُرْحَهُ الزَّمَانَ الْمُؤَسِّسِ	
كُلَّمَا مَرَّتِ اللَّيَالَى عَلَيْهِ	2
رَقَّ وَالْعَهْدُ فِي اللَّيَالَى تُقَسِّسِ	

1. Kalbe sor: Acaba Mısır'ı unuttu mu, yoksa zaman, yarasını tedavi mi etti?

2. Her gece geçtikçe kalbin Mısır'a duyduğu özlem daha da artar; hâlbuki ayrılık kalbi katılaştırması gereken bir tecrübedir.³⁵

Birinci beyitte şair, kalbine hitap ederek ona bir muhasebe yaptırmaktadır. “Unutma” ile “şifa bulma” arasında kurulan zıtlık, sürgünün şair üzerindeki etkisini sorgular. Aslında sürgün, insanın vatan sevgisini azaltması beklenen bir deneyimken, Şevkî’de bu durum tersine çevrilmiş, kalbin Mısır’a olan bağlılığı daha da güçlenmiştir. Dolayısıyla beyitte, sürgünün şairin ruhunda derin bir yaraya dönüşmesine rağmen Mısır sevgisini silmediği, aksine onu diri tuttuğu mesajı vardır.

İkinci beyitte şair, gece ve özlem kavramları üzerinden sürgün psikolojisini dile getirir. Zamanın geçmesi, özlemin azalması bir yana, kalpteki Mısır sevgisini daha da artırmaktadır. Ayrılığın normalde kalbi katılaştırıcı ve soğutucu etkisi olması gerekirken, şairde bunun tam tersi bir durum yaşanmakta, kalp giderek daha yumuşak, daha duyarlı ve daha özlem dolu hâle gelmektedir. Bu, Şevkî’nin vatan sevgisinin olağanüstü gücünü ortaya koyan bir tezat sanatıdır.

Her iki beyitte de sürgün deneyimi, ayrılık-özlem karşılığı üzerinden işlenmiş; fakat sonuç olarak Mısır sevgisinin unutulmazlığı ve kalpte giderek büyüyen bir ateşe dönüşmesi vurgulanmıştır.

Şevkî’nin şiirlerinde vatan sevgisi, sadece dünyevî bir bağlılık olarak değil, aynı zamanda metafizik bir arzu ve varoluşsal bir yöneliş olarak da karşımıza çıkar. Şair, sürgün tecrübesiyle birlikte vatanını bir coğrafyadan öte, ruhun sığınağı ve kalbin ebedî özlemi olarak tasvir eder. Bu bağlamda aşağıdaki beyitte dile getirdiği ifadeler, ölümden sonra bile sürececek olan bir vatan hasretini gözler önüne serer. (Basît):

وَطَنِي لَوْ شُغِلْتُ بِالْخُلْدِ عَنْهُ	1
نَازَعْتَنِي إِلَيْهِ فِي الْخُلْدِ نَفْسِي	

³⁵ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/45; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/204.

1. *Ey vatanım! Ben ebedî istirahatgâhta bulunsam dahi, nefsim yine de sana kavuşmayı arzular.*³⁶

Şair, bu beyitte vatan sevgisinin yalnızca dünyayla sınırlı kalmadığını, ölümden sonra bile sürdüğünü dile getirmektedir. “Ebedî istirahatgâh” ifadesiyle kabir veya ölüm sonrası hâl kastedilirken, “nefsim yine de sana kavuşmayı arzular” sözü bu sevginin ruhsal bir boyuta taşındığını gösterir. Böylece, vatan özlemi zaman ve mekânı aşan bir bağlılık hâline gelir.

Beyitte özlemin yoğunluğu dikkat çekicidir; beden toprağa kavuşsa bile ruhun vatanla birleşme arzusunun devam edeceği söylenerek güçlü bir mübalağa yapılmıştır. Ölüm ile kavuşma arzusu arasında bir zıtlık kurulmuş, bu tezat duygunun derinliğini artırmıştır. Nefsin özlem duyması ise kişileştirme yoluyla anlatımı canlı kılmıştır.

Ahmed Şevkî’nin sürgünde kaleme aldığı Endülüsiye Şiiri, şairin vatan hasretini dile getirdiği önemli metinlerinden biridir. Basît bahrinde yazılan şiir, toplam 82 beyitten oluşmaktadır. Şevkî, bu şiiri kaleme alırken Endülüs’ün büyük şairlerinden İbn Zeydün el-Endelüs’den (ö. 463/1071) etkilenmiştir. Böylece eser, hem klasik Endülüs edebiyatı ile bir bağ kurmakta hem de şairin kendi sürgün tecrübesini duygusal bir yoğunlukla aktarmaktadır.³⁷

Ahmed Şevkî, vatanın her bir karışına; suyuna, toprağına ve tarihi³⁸ eserlerine duyduğu özlemi kaleme aldığı şiirlerinde dile getirmiştir. Aşağıda yer alan beyitler ise, onun Nil Nehri’ne karşı beslediği özlemi yansıtan en güzel şiir örneklerindendir.

يَا سَاكِنِي مِصْرَ إِنَّا لَا نَزَالُ عَلَى	عَهْدِ الْوَفَاءِ وَإِنْ غَبْنَا مُقِيمِينَ	1
هَلَّا بَعَثْتُمْ لَنَا مِنْ مَاءٍ تَهْرِكُمْ	شَيْئاً نَبْلُ بِهِ أَحْشَاءَ صَادِينَ	2
كُلُّ الْمَنَاهِلِ بَعْدَ النَّيْلِ آسِنَةٌ	مَا أَبْعَدَ النَّيْلِ إِلَّا عَنْ أَمَانِينَا	3

1. *Ey Mısır’ın halkı! Biz orada bulunmasak da sizlere verdiğimiz ahde sadakatle bağlı kalmayı sürdürüyoruz.*

2. *Nehrinizden biraz su gönderseniz; susuzluktan kuruyan bağrımızı onunla serinletsek.*

3. *Nil’den sonra bütün pınarların suyu bize içilmez göründü; Nil arzularımızdan ne kadar da uzaktır.*³⁹

³⁶ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/45; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/204.

³⁷ Bu konuda daha detaylı bilgi için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/101; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/147.

³⁸ Şevkî’nin tarihi eserleri işlediği şiirler için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/56, 1/205; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 2/227-228, 1/260.

³⁹ Abdurrahman er-Râfî, *Şuarâü’l-vataniyye fî Mısır* (Kahire: Dârü’l-Me’ârif, 1992), 82; Sâlih el-Eşter, *Endülüsiyât Şevkî* (Dımaşk: Matba’tu Câmiat Dımaşk, 1959), 23. Nil hakkında yazdığı başka kasideler için bk. *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/422, 3/134; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/232, 2/248.

Birinci beyitte şair, fiziksel olarak Mısır'da bulunmasa da verdiği söz ve bağlılık duygusunu sürdürdüğünü ifade etmektedir. Burada sadakat, özlemle birleşerek manevi bir bağ oluşturur. Fiziksel yokluk ile ruhsal bağlılık arasında bir tezat vardır ve şair, uzaklık olmasına rağmen sadakati vurgulayarak duyguyu güçlendirmektedir.

İkinci beyitte şair, Nil Nehri'nin suyuna duyulan özlem mecazî⁴⁰ olarak ifade edilmiştir. Su, yalnızca fiziksel bir gereksinim değil, aynı zamanda manevi ve duygusal bir tatmin simgesidir. Bağrın susuzluk çekmesi insani bir duygu gibi tasvir edilmiş, Nil'in suyu Mısır'ın tamamının sembolü olarak kullanılmıştır. Duyguda özlem ve arzu bir aradadır.

Üçüncü beyitte şair, Nil'in eşsizliği ve diğer su kaynaklarının yetersizliği vurgulanmıştır. Şair, Nil'den sonra diğer pınarların içilmez olduğunu belirterek, özlemin ve hayal kırıklığının derinliğini gösterir. Nil'in bolluğu ile diğer pınarların yetersizliği arasında bir tezat kurulmuş, mübalağa ile duygunun yoğunluğu artırılmıştır.

Burada Nil, Mısır'ın en büyük sembolü olarak özlemin merkezine oturtulmuştur. Nil'den ayrı kalmak, aslında vatandan ve hayattan ayrı kalmak anlamına gelmektedir.

Ahmed Şevkî'nin vatan sevgisini genç nesillere aşılama amacıyla kaleme aldığı ve aşağıda yer alan beyti ihtiva eden şiiri, onun bu meseleye ne denli hassasiyetle yaklaştığını göstermesi bakımından dikkate değer niteliktedir. (Remel):

كُنْ إِلَى الْمَوْتِ عَلَى حُبِّ الْوَطَنِ مَنْ يُخْنِ أَوْطَانَهُ يَوْمًا يُخْنِ 1

1. *Ölünceye kadar vatan sevgisiyle yaşa; çünkü vatanına ihanet eden, er ya da geç ihanetin karşılığını bulur.*⁴¹

Bu beyitte şair, vatan sevgisi hayat boyu korunması gereken en temel değer olarak sunulmaktadır. Şair, vatanına bağlı kalmayanların ise ihanetlerinin karşılığını mutlaka göreceğini vurgular. Böylece beyit, hem bireysel düzeyde ahlâkî bir öğüt hem de toplumsal düzeyde millî bilinç oluşturma çağrısı niteliği taşır.

Şair, her koşulda insanın vatanına bağlı kalmasının gerekliliğini özellikle genç nesillere aktarmayı amaçlamaktadır. Ardından, onların vatana ihanet etmekten sakınmaları gerektiğini vurgular. Çünkü vatana ihanet eden kişi, er ya da geç bu davranışının olumsuz sonuçlarıyla yüzleşecek ve ihanetin bedelini bizzat kendisi ödeyecektir. Bu yönüyle beyit hem uyarıcı hem de eğitici bir nitelik taşımaktadır.

2.2. Çocukluk ve Geçmişin Safliğına Özlem

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde özlem yalnızca vatan ya da dostlara duyulan hasretle sınırlı değildir; aynı zamanda kaybolan çocukluk yıllarına, geçmişin masumiyetine ve

⁴⁰ Mecaz, asıl anlamından alınarak, kullanıldığı bağlama göre başka bir anlam kazanan sözcük veya ifadedir. Datayılı açıklama için bk. Abdülkâhir el-Cürcânî, *Esrârü'l-balâga*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Cidde: Dârü'l-Medenî, 1991), 366; Sa'deddin et-Teftâzânî, *Muhtasarü'l-me'ânî* (Dimaşk: Dârü'l-Fikr, 1991), 223.

⁴¹ Kaside toplamda 91 beyitten oluşmaktadır; daha ayrıntılı bilgi için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 4/37.

insan ruhunu berraklaştıran saf duygulara yönelir. Çocukluk, Şevkî için zamanın kirletici etkilerinden uzak, temiz bir hayat evresidir. Ona göre insan, büyüdükçe hırsların, menfaatlerin ve toplumsal yozlaşmanın içine çekilmekte, bu süreçte çocukluk saflığı kaybolmaktadır. Bu nedenle geçmişin hatıraları, onun şiirlerinde özlemin en samimi boyutlarından birini teşkil eder.

Şair, özellikle sürgün yıllarında çocukluğunu hatırlarken, o günleri hem kaybedilen bir mutluluğun sembolü hem de ruhun yeniden saflığa dönme arzusu olarak işler. Çocukluk özlemi, bireysel bir hatıradan öte, toplumsal bir ahlâk çağrısına dönüşür; çünkü Şevkî'ye göre masumiyetini yitiren birey, zamanla toplumsal yozlaşmaya da zemin hazırlar.

Nitekim Şevkî, bir şiirinde çocukluk günlerinin saflığını şöyle dile getirir. (Recez):

1	اِخْتِلَافُ النَّهَارِ وَاللَّيْلِ يُنْسِي	أَذْكُرَا لِي الصَّبَا وَأَيَّامَ أَنْسِي
2	وَصِفَا لِي مُلَاوَةً مِنْ شَبَابٍ	صُورَتْ مِنْ تَصَوُّرَاتٍ وَمَسَّ
3	عَصَفَتْ كَالصَّبَا اللَّعُوبِ وَمَرَّتْ	سِنَّةٌ حُلُوءَةٌ وَلَدَّةٌ حَلَسَ

1. Gece ve gündüz ardı ardına geçip gidişi unutturdu. Çocukluğumu ve o mutlu günleri bana yeniden hatırlatın.

2. Anlatın bana o güzel dönemi, hayallerle ve coşkuyla örülmüş o gençlik çağını.

3. Gençlik, zarif sabâ rüzgârı gibi gelip geçti, tatlı bir uyku anıydı sanki, ya da zamandan gizlice çalınmış bir hazdı.⁴²

Birinci beyitte şair, gece ve gündüzün sürekli gelip geçmesinin, çocukluk ve mutlu günlerin hatırlanmasını unutturduğu ifade edilir. Burada şair, zamanın geçiciliği ile hatıraların değerini karşılaştırarak, geçmişe dair bir farkındalık oluşturur. Bu beyit, zamanın akışı ve geçmişe duyulan özlem temasını işler.

İkinci beyitte şair, gençliğin delilik ve hayallerle dolu dönemi ele alınır. Şair, bu dönemi yeniden tasvir etmeyi isteyerek hem geçmişin enerjisini hem de bireysel deneyimlerin karmaşıklığını ortaya koyar. Bu, gençlik yıllarının hem coşkulu hem de geçici doğasını vurgulayan bir anlatımdır.

Üçüncü beyitte ise şair, geçmişin anılarını ince ve hoş bir kokuya, gizli ve tatlı bir uyuklamaya benzetir. Bu benzetme, hatıraların zarif ve geçici doğasını betimler; aynı zamanda duyusal bir estetik sağlayarak, okuyucuda geçmişe dair hafif bir melankoli ve nostalji duygusu uyandırır.

Bu üç beyit, şairin geçmişe dönük özlem ve hatıralara duyduğu bağlılığı yoğun bir biçimde yansıtmaktadır. Beyitler zamanın akışı ile hatıraların kalıcılığı arasındaki gerilimi, duyusal ve estetik imgeler aracılığıyla aktarır. Şair, bireysel deneyimleri evrensel bir özlem duygusuna dönüştürerek, okuyucuyu geçmişin güzelliklerini yeniden yaşatmaya ve zamanın değerine dair farkındalık kazanmaya yönlendirir.

⁴² Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2/45; el-Hûfî, *Dîvânü Şevkî*, 1/204.

Ahmed Şevkî aşağıdaki beyitte gençliğin ve doğanın değerinin en canlı biçimde algılandığı dönemleri vurgulayarak, geçmişe ve kaybolan zamanlara duyulan özlemi estetik bir dille ifade eder. (Kâmil):

1 مَثَلُ الْحَيَاةِ تُحِبُّ فِي عَهْدِ الصَّبَا مَثَلُ الرِّيَاضِ تُحِبُّ فِي آدَارِ

1. Mart ayında bahçeler sevildiği gibi, hayat da gençlik çağında sevilir.⁴³

Bu beyitte şair, hayatın değerini gençlik döneminde, bahçelerin ise mart ayında en çok takdir edildiğini vurgulamaktadır. Gençlik, insanın enerjisinin, hevesinin ve duygusal duyarlılığının en yoğun olduğu dönem olarak öne çıkar; tıpkı mart ayında bahçelerin doğanın uyanışıyla en canlı hâle gelmesi gibi. Bu benzetme hem bireysel hem de evrensel bir algı üzerinden özlem temasına zemin hazırlar.

Beyitteki özlem, yalnızca kaybedilen veya uzak olunan bir nesneye yönelmez; aynı zamanda geçmişin canlılığına ve zamana duyulan bir hasret olarak şekillenir. Şair, okuyucuda, gençliğin ve baharın geçiciliğini hatırlatarak, hayatın ve doğanın değerini takdir etmenin önemini estetik bir üslupla dile getirir. Böylece özlem, zaman, doğa ve bireysel tecrübe ekseninde çok boyutlu bir duygu hâline gelir.

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde çocukluk ve geçmişe duyulan özlem, kişisel hatıraların ötesine geçerek insanın masumiyet arayışını ve toplumun ahlâkî yenilenme ihtiyacını dile getiren güçlü bir temadır.

2.3. Dost ve Sevgililere Özlem

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde özlemin en samimi boyutlarından biri de dostlara ve sevgililere duyulan hasrettir. Şair, sürgün yıllarında yalnızlığın derin izlerini taşıyış; dost çevresinden, yakınlarından ve sevgi bağlarından uzak kalmanın getirdiği duygusal boşluğu şiirlerinde sık sık dile getirmiştir. Bu bağlamda özlem, yalnızca bireysel bir duygunun değil, aynı zamanda insanın sosyal bir varlık olarak başkalarıyla kurduğu bağların yitirilmesinin bir ifadesidir.

Şevkî'nin dost ve sevgililere duyduğu özlem, kimi zaman hüznü bir hasret, kimi zaman da onların varlığına duyduğu minnetle birleşir. Dostlarını, hayatın sıkıntılarına karşı bir teselli kaynağı olarak görür. Sevgililere yönelik özlem ise, klasik Arap şiir geleneğinde olduğu gibi idealize edilmiş aşkın ve içten bağlılığın bir yansımasıdır. Ancak Şevkî, bu geleneği bireysel duygularla zenginleştirerek modern bir duyarlılık kazandırmıştır.

Bir şiirinde sürgüne gittiği İspanya'da annesine olan özlemini şu beyitlerle ifade etmiştir. (Basî):

1 كُنْتُ بِحُلُوانٍ عِنْدَ اللَّهِ نَطْلُبُهُ خَيْرُ الْوَدَائِعِ مِنْ خَيْرِ الْمُؤَدِّينَا
2 لَوْ غَابَ كُلُّ عَزِيزٍ عَنْهُ غَيَّبَتَنَا لَمْ يَأْتِهِ الشَّوْقُ إِلَّا مِنْ نَوَاحِينَا

⁴³ el-Hûffî, *Dîvân Şevkî*, 2/131.

3 إِذَا حَمَلْنَا لِمَصْرٍ أَوْ لَهُ شَجْنًا لَمْ نَدْرِ أَيُّ هَوَى الْأُمْنَيْنِ شَاجِنَا

1. Hulvân'da bulunan bir hazine, Allah katında en kıymetli emanet olup, biz de bu emanetin en hayırlı şekilde korunmasını niyaz ediyoruz.

2. Eğer her değerli kimse, bizim kadar ondan ayrı kalsaydı, ona (annesine) duyulan özlem yalnızca bizim tarafımızdan hissedilirdi.

3. Mısır için ilk kez hüzün taşıdığımızda, iki anneden (Mısır ve öz annesi) hangisine duyduğumuz özlemin bizi daha çok kederlendirdiğini ayırt edemedik.⁴⁴

İlk beyitte şair, annesinin Hulvân'daki bir "hazine"ye benzetmektedir. Bu benzetme, annenin hem dünyevî hem de uhrevî açıdan ne kadar değerli olduğu ve ona duyduğu özlemi ortaya koyar. "Emanet" kavramının Allah katındaki kıymeti hatırlatılarak, annenin mezarı en hayırlı şekilde korunması gereken kutsal bir değer olarak sunulmuştur. Bu beyitte teşbih⁴⁵ ve mecaz⁴⁶ dikkat çekmekte, ayrıca dua üslubuyla derin bir teslimiyet duygusu yansıtılmaktadır.

İkinci beyitte ise, özlemin şiddeti vurgulanır. Şair, eğer diğer insanlar da annelerinden uzak kalsalar dahi, bu özlemi en yoğun şekilde kendisinin yaşayacağını ifade eder. Böylece anneye duyulan sevgi, kişisel bir tecrübe olmaktan çıkıp, şairin şahsında biricikleşmiş bir duyguya dönüşür. Burada mübâlağa sanatı⁴⁷ belirgin biçimde kullanılmış, özlemin tekeli şairin duygularına hasredilmiştir.

Üçüncü beyitte ise bireysel ve toplumsal duygular iç içe geçirilmiştir. Şair, Mısır için ilk kez hüzün duyduğunda, iki anneye-öz annesi ve vatani Mısır'a-yönelik özlemin hangisinin daha ağır bastığını ayırt edemediğini söyler. Bu beyitte, "iki anne" ifadesi hem gerçek annesini hem de vatani simgelemekte, böylece kişisel kayıp ile kolektif aidiyet arasında güçlü bir bağ kurulmaktadır. Tevriye⁴⁸ ve çift anlamlılık dikkat çekmekte, vatan ile annenin aynı düzlemde ele alınmasıyla özlemin hem bireysel hem de millî boyutları vurgulanmaktadır.

⁴⁴ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 3/114; el-Hûfî, *Dîvânü Şevkî*, 2/532.

⁴⁵ Teşbih, belirli bir amaç doğrultusunda, aralarındaki ortak özelliğe dayanarak iki şeyden birini diğerine bir edat aracılığıyla benzetmeye denir. Teşbih hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Matlûb, *Mu'cemü'l-mustelhâti'l-belâgiyyeti ve tatavvuruha* (Beyrut: ed-Dârü'l-'Arabiyye Li'l-Mevsû'ât, 2006), 2/169.

⁴⁶ Mecaz, asıl anlamından alınarak, kullanıldığı bağlama göre başka bir anlam kazanan sözcük veya ifadedir. Daha fazla açıklama için bk. Abdülkâhir el-Cürcânî, *Esrârü'l-balâğa*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Cidde: Dârü'l-Medenî, 1991), 366; Sa'deddin et-Teftâzânî, *Muhtasarü'l-me'ânî*, 223.

⁴⁷ Mübâlağa, bir vasfın güç ya da zayıflık yönünden gerçekte mümkün olmayan veya hakikatten uzak bir dereceye vardırılarak ifade edilmesidir. et-Teftâzânî, *Muhtasarü'l-me'ânî*, 279.

⁴⁸ Tevriye, Bir kelimenin hem yakın hem de uzak olmak üzere iki anlamı bulunması durumunda, gizli bir karine sebebiyle yakın anlamının terk edilip uzak anlamının kastedilmesine denir. Daha detaylı bilgi için bk. et-Teftâzânî, *Muhtasarü'l-me'ânî*, 271; Abdülazîz 'Atîk, *'İlmü'l-bedî'* (Beyrut: Dârü'n-Nahdadü'l-'Arabiyye, ts), 122.

Ahmed Şevkî, başka bir şiirinde ise Mısır'dan sürgün edildiği dönemde geride bıraktığı dostlarına duyduğu derin özlemi dile getirmiştir. Şair, yalnızca belli kişilere değil, dostlarının tamamına yönelen bir hasret duygusunu ifade eder. Bu bağlamda, şiirinde özlem teması bireysel bir duygudan çıkıp, sürgünün getirdiği yalnızlıkla birleşerek toplu bir özlem haline dönüşmektedir. Aşağıdaki beyitte Şevkî, sürgün hayatının acısını dostlarından ayrı düşmenin hüznüyle birleştirerek, dostluğun onun şiir dünyasındaki vazgeçilmez yerini gözler önüne sermektedir. (Basît):

1 وَمِصْرُ كَالْكَرْمِ ذِي الْإِحْسَانِ لِحَاضِرَيْنِ وَأَكْوَابٍ لِبَادِينَا

1. Mısır, iyilik sahibi bir üzüm bağı gibidir; meyveleri yanındakiler için, kâseleri ise uzaklara gönderilenler içindir.⁴⁹

Beyitte Mısır, hem “yanındakiler” hem de “uzaktakiler” için nimet sunan bir ülke olarak tasvir ediliyor. Buradaki “uzaktakiler” ifadesi, özellikle memleketinden, yakınlarından veya sevdiği bir yerden uzak olanlar için bir özlem çağrışıdır. “Kâseler ise uzaklara gönderilenler içindir” ifadesi, fiziksel uzaklık nedeniyle doğrudan erişemeyenlerin hasretini ve beklentisini sembolize eder; Mısır, bu özlemi tatmin edecek şekilde cömertliğini sürdürür.

Dolayısıyla beyitteki özlem teması, yalnızca mekânsal ayrılık üzerinden değil, aynı zamanda duygusal bağ ve aidiyet hissi üzerinden de işlenmiştir. Okuyucu veya muhatap hem Mısır'ın bereketine hem de uzaklarda olmanın yarattığı hasrete dair bir farkındalık kazanır. Bu, klasik methiyede sık rastlanan ülke veya lider özlemi motifinin modern bir yorumu gibi değerlendirilebilir.

Dolayısıyla Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde dost ve sevgililere duyulan özlem, bireysel yalnızlığın, ayrılığın ve sevgi bağlarının kıymetini vurgulayan bir tema olarak öne çıkar. Şair, bu özlemi işlerken hem klasik şiirin zengin imge dünyasından yararlanır hem de modern bireysel duyarlılıklarla ona yeni bir derinlik kazandırır.

2.4. İslâm Medeniyetine ve Değerlerine Özlem

Ahmed Şevkî'nin şiirinde özlemin en güçlü ve toplumsal boyut kazanmış hâllerinden biri, İslâm medeniyetine ve onun tarihî değerlerine yönelik özlemdir. Şevkî, yalnızca bireysel duygu dünyasını değil, aynı zamanda ümmetin ortak hafızasını ve kültürel kimliğini de şiirine taşır. Onun eserlerinde, İslâm'ın geçmişte kurduğu büyük medeniyetin ihtişamına, ahlâkî değerlere ve birliği temsil eden ruhuna derin bir özlem göze çarpar.

Sürgün yıllarında özellikle bu tema öne çıkar; zira şair, Batı dünyasının ilerlemesini ve Doğu toplumlarının içine düştüğü dağınıklığı gözlemlemiş, bu tablo karşısında İslâm medeniyetinin dirilişine dair hasretini dile getirmiştir. Ona göre özlenen medeniyet, yalnızca geçmişin hatırası değil, aynı zamanda geleceğe dair bir diriliş çağrısıdır.

Sürgünde bulunduğu süre boyunca, Endülüs'te İslâm medeniyetinin ihtişamını ve orada ortaya konan eserlerin günümüze kadar ulaşmasını gözlemleyen şair, bu mirasın

⁴⁹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2/101; el-Hûff, *Dîvânu Şevkî*, 1/147.

gelecek nesiller için ilham kaynağı oluşturduğunu vurgular. Bu bağlamda, aşağıdaki beyitler, gençleri atalarının izinden gitmeye teşvik etmektedir. (Remel):

1	يَا شَبَابَ الشَّرْقِ عُنْوَانَ الشَّبَابِ	ثَمَرَاتِ الْحَسَبِ الزَّائِكِي النَّمِيرِ
2	حَسْبُكُمْ فِي الْكَرَمِ الْمُحَضِّ اللَّبَابِ	سِيرَةٌ تَبْقَى بَقَاءَ ابْنِي سَمِيرِ
3	فِي كِتَابِ الْفَخْرِ لِلدَّخْلِ بَابِ	لَمْ يَلْجُهُ مِنْ بَنِي الْمُلْكِ أَمِيرِ
4	فِي الشُّمُوسِ الزُّهْرِ بِالشَّامِ انْتَمَى	وَمَنَى الْأَقْمَارَ بِالْأَنْدَلُسِ
5	فَعَدَّ الشَّرْقُ عَلَيْهِمْ مَأْتَمَا	وَأَنْشَى الْعَرَبُ بِهِمْ فِي عُرْسِ

1. Ey Doğu'nun gençleri! Gençliğin onuru! Asil soyun saf ve bereketli meyveleri!

2. Gece ve gündüzün geçtiği gibi, hayatı saf, temiz ve cömert birinin yaşamı sizler için örnek teşkil eder.

3. Dâhil (Abdurrahman) için Fahr Kitabı'nda özel bir bölüm ayrılmıştır; hiçbir kralın oğlu bu bölüme girememiştir.

4. Soyu, Şam'daki parlayan güneşlere kadar uzandı ve Endülüs'teki Ay'ları da yüceltip geliştirdi.

5. Doğu, onun için matem tuttu; batı ise düğünlerle onun üstünlüğünü kutladı.⁵⁰

Birinci beyitte şair, doğunun gençlerini hitap ederek, onların saf ve temiz asaletine sahip evlatlar olduğunu vurgular. Burada gençlik, tazelik ve potansiyelin simgesi olarak sunulmuş, gençlerin örnek alınması gereken değerleri temsil ettiği belirtilmiştir. Beyitte övgü ve teşvik duygusu ön plandadır.

İkinci beyitte şair, saf, temiz ve cömert birinin hayatının gençler için rehber ve örnek olduğu ifade edilir. Gece ve gündüzün geçmesi mecazıyla, zamanın sürekli akışı içinde değerlerin kalıcılığı vurgulanır. Şair, gençlere manevi ve ahlâkî bir model sunmaktadır.

Üçüncü beyitte şair, Dâhil (Abdurrahman) için Fahr Kitabı'nda özel bir bölüm bulunduğu ve hiçbir kralın oğlunun buna giremediği belirtilerek, onun eşsizliği ve seçkinliği öne çıkarılır. Beyit, tarihî referanslar aracılığıyla kahramanlık ve soyluluk temasını güçlendirir.

Dördüncü beyitte şair, Abdurrahman'ın soyu Şam'daki parlayan güneşlere ve Endülüs'teki Ay'lara kadar uzandığı belirtilir. Bu mecazlar, onun hem Doğu hem de Batı dünyasında etkili ve yüce bir figür olduğunu simgeler. Beyitte mübâlağa ve doğa imgeleri kullanılarak üstünlük vurgulanmıştır.

Beşinci beyitte şair, Doğu'nun onun için ağıt yaktığı, Batı'nın ise düğünlerle kutladığı belirtilir. Bu karşıt eylemlerle, şair Abdurrahman'ın hem doğuda hem batıda

⁵⁰ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/172; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/217. Ayrıca bu konuda daha fazla beyit için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/49-50, 184, 1/60

derin bir etki bıraktığını ve tarihî önemini dramatik biçimde aktarır. Beyitte tezat ve karşıtlık sanatı ön plana çıkar.

Bu beyitler gençlere tarihî ve manevi bir model sunar; safiyet, cömertlik, cesaret ve eşsizliğin örnekleri aracılığıyla, ataların izinden gitmeye yönelik hem özlem hem de teşvik niteliği taşır. Şair, tarihî anlatımı, doğa ve mecaz imgeleriyle zenginleştirerek, gençlerin hem karakter gelişimine hem de geçmişin mirasına dair farkındalık kazanmalarını amaçlamaktadır.

Şairin hayatında yalnızca saray döneminde değil, sürgün yıllarında ve sürgünden döndükten sonraki süreçte de bu tutumunda herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir. Dolayısıyla İslâm medeniyetine ve değerlerine olan özlem şiirleri, yalnızca yaşlılık döneminde ortaya çıkan geçici bir tema olarak değerlendirilemez. Aksine, şairin çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren sürgün süreci ve hayatının sonuna bu tema varlığını sürdürmüş, onun edebî dünyasında sürekli bir canlılık ve devamlılık göstermiştir.⁵¹

Şair, Peygamber'in hayatında meydana gelen olayları uygun bağlamlarda şiirine dâhil etmiştir. Doğumundan sonraki yaşamında farklı dönemlerde gerçekleşen her bir hadiseyi beyitlerinde işlemiş; hicret, İsrâ ve Miraç ile gazveler gibi önemli tarihî ve dinî olayları şiirlerinde konu edinmiştir.⁵²

Bu tema çerçevesinde, Şevkî'nin Peygamber'in doğum gecesi vesilesiyle kaleme aldığı şiir örnek olarak ele alınacaktır. (Mütekârib):

1	فَدَيْنَاهُ مِنْ زَائِرٍ مُرْتَقِبٍ	بَدَا لِلْجُودِ بِمَرَأَى عَجَبٍ
2	تَبَاشِيرُهُ الْجِبَالِ	كَمَا هَزَّ عِطْفَ الطَّرُوبِ الطَّرْبُ
3	وَيُخْلِي الْبَحَارَ بِالْأَلَايَةِ	فَمِنَّا الْكُؤُوسُ وَمِنْهُ الْحَبِّبُ

1. Beklenen misafire canımız feda olsun! Öyle bir görkemle doğdu ki, varlık âlemine hayret saçtı.

2. Eğlencenin, neşeli insanın bedenini titrettiği gibi onun müjdecileri/alametleri dağları titretti.

3. Nuru ile denizleri süsler. Kadehler bizden, kabarcıklar da ondan.⁵³

Birinci beyitte şair, beklenen bir misafirin (Hz. Muhammed'in) gelişiyile yaşanan hayranlık ve coşkuyu güçlü bir dille ifade ediyor. "Beklenen misafire canımız feda olsun!" ifadesi, derin bir saygı ve heyecanı dile getirirken, aynı zamanda misafirin gelişinin önemini vurgular. "Öyle bir görkemle doğdu ki, varlık âlemine hayret saçtı" dizesi ise,

⁵¹ el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/11.

⁵² Suâd Abdu'l-Vehhâb Abdulkerîm, *İslâmiyyât Ahmet Şevkî* (Kahire: Metâbi' Ehrâmî'l-Cîzeti'l-Kübrâ, ts), 147-148.

⁵³ Bu şiirin kalan beyitleri için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 4/51; el-Hûfî, *Dîvân Şevkî*, 1/48. Ayrıca bu konuda daha fazla beyit için bk. Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 1/32-39, 152-160.

misafirin ortaya çıkışıyla evrenin adeta büyülenmiş gibi tepki verdiğini, onun varlığının hem şaşırtıcı hem de etkileyici olduğunu gösterir. Beyit, saygı, hayranlık ve evrensel bir hayret duygusunu bir araya getirerek, misafirin sembolik önemini ön plana çıkarır.

İkinci beyitte şair, bireysel bir hâdiseyi kozmik boyuta taşır. Neşeli bir kimsenin bedeninin eğlenceyle titremesi, kolay anlaşılır bir insani deneyimdir. Ancak şair, bu sıradan hâli yücelterek dağların titremesiyle mukayese eder. Böylece bireyin içsel coşkusunu, tüm varlık âlemine sirayet eden bir kudret olarak yansıtır. Bu bağlamda teşbih (benzetme) ve mübalağa (abartı) sanatları öne çıkar; dağların titremesi, olağanüstülüğü ve olayın evrensel etkisini vurgular.

Üçüncü beyitte şair, burada “nur” kavramını hem maddî hem de manevî bir aydınlanma sembolü olarak kullanır. Nurların denizleri süslemesi, âlemin güzelleşmesi ve anlam kazanması metaforuna işaret eder. Ardından gelen “kadehler bizden, kabarcıklar da ondan” ifadesi, insan iradesi ile ilâhî kudret arasındaki tamamlayıcı ilişkiyi dile getirir. İnsan, gayret ve çabasıyla kadehi sunarken, o kadehin anlamını ve derinliğini veren kabarcıklar ilahî kaynaktan gelir. Böylece insan emeği ve ilahî inayet arasında uyumlu bir bütünlük tasvir edilir.

Şevkî, zaman içerisinde İslâm’ın zayıflayan yönlerine dikkat çekmiştir. Özellikle toplumun en temel değerlerinden biri olan ve medeniyetin vazgeçilmez unsuru kabul edilen güzel ahlâka duyulan özlemi, birçok şiirinde dile getirmiştir.

Bu bağlamda, şâirin konuya ilişkin darb-ı mesel hâline gelmiş bir beyti şöyledir. (Basî):

إِنَّمَا الْأُمَمُ الْأَخْلَاقُ مَا بَقِيَتْ فَإِنْ هُمْ ذَهَبَتْ أَخْلَاقُهُمْ ذَهَبُوا 1

1. Milletler, ahlâkları var oldukça ayakta kalır. Eğer ahlâkları giderse, onlar da gider.⁵⁴

Bu beyitte şair, milletlerin varlığının ahlâkî değerlere bağlı olduğunu vurgular; ahlâkını koruyan toplumlar ayakta kalırken, ahlâkını yitirenler yok olmaya mahkûmdur. Bu yönüyle hem tarihî hem de toplumsal bir öğüt niteliği taşır.

Dîvânın farklı bölümünde şair, bu konuya paralel olarak, toplumsal ve bireysel hayatın temel erdemlerinden biri olan vefayı da ele almıştır. Vefa, hem insanlar arasındaki güven ve bağlılığın hem de toplumun sürekliliğinin teminatı olarak görülür. Şair, bu erdemi işlerken yalnızca bireysel sadakati değil, toplumsal ilişkilerin ve ahlâkî yapının sağlamlığını da vurgular. Bu bağlamda, vefa, milletin dayanışmasını ve kültürel mirasın korunmasını sağlayan merkezi bir değer olarak şiirlerinde ön plana çıkarılmıştır.

Aşağıdaki beyitler, toplumda vefa erdeminin taşıdığı önemi ve bu değere duyulan özlemi ifade etmektedir. (Kâmil):

⁵⁴ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 2006, 2/371.

1 إِنَّ الْوَفَاءَ سِيَاجُ أَخْلَاقِ الْفَتَى مَنْ حَازَهُ حَازَ الْمَحَامِدَ أَجْمَعَا

2 كَمْ مِنْ لَيْبٍ كَانَ يُرْجَى نَفْعُهُ لَكِنْ أَبِي عَدَمُ الْوَفَاءِ أَنْ يَنْفَعَا

1. Vefa (sadakât), gencin ahlâkını muhafaza eden bir kalkan gibidir; onu kazanan kişi, tüm övgüleri hak eder.

2. Sayısız akıllı insan vardır; onların yararlı olması beklenir, ancak vefasızlık, fayda sağlamalarını engeller.⁵⁵

Birinci beyitte şair, vefayı genç bireyin ahlâkî gelişiminde merkezi bir unsur olarak sunar. Vefa, burada bir koruyucu ve yönlendirici işlev görür; genç kişinin değerlerini ve davranışlarını muhafaza eden bir “kalkan” metaforu ile temsil edilir. Beyit, vefanın bireysel düzeyde kazandırdığı erdemleri öne çıkarırken, onu elde eden kişinin toplumsal takdir ve övgüye layık olacağını vurgular. Bu yönüyle beyit hem bireysel ahlâk hem de toplumsal değerlerin pekişmesi bağlamında didaktik bir mesaj taşır.

İkinci ise beyitte şair, zekâ ve bilgiye sahip olmanın tek başına yeterli olmadığını, vefanın bu faydayı hayata geçiren bir unsur olduğunu ifade eder. Burada vefa, sosyal ilişkilerin ve toplumsal yararın sürdürülebilirliği açısından belirleyici bir erdem olarak sunulur. Akıllı bireyler, vefa ile donatılmadıkça topluma gerçek anlamda fayda sağlayamazlar. Beyit, bireysel meziyet ile ahlâkî erdem arasındaki karşılıklı bağı ve toplumun işleyişinde vefanın kritik rolünü vurgular.

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde İslâm medeniyetine ve değerlerine özlem, bireysel bir duygunun ötesinde kolektif bir vicdanın yankısıdır. Şair, bu özlem üzerinden hem geçmişî idealize eder hem de ümmeti gelecekte yeniden birliğe ve kudrete çağırır. Böylece özlem duygusu, Şevkî'nin şiirinde hem tarih bilinci hem de ideolojik bir hedefin taşıyıcısı hâline gelir.

SONUÇ

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde özlem teması, bireysel duyguların ötesinde, modern Arap edebiyatının geçirdiği dönüşüm sürecini yansıtan bir edebî unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin sürgün yıllarında kaleme aldığı şiirler, özlemin en yoğun şekilde dışa vurulduğu metinlerdir. Bu şiirlerde vatan, yalnızca fiziki bir mekân olarak değil; kimliğin, aidiyetin ve kültürel sürekliliğin sembolü olarak ele alınmıştır. Şevkî'nin vatan özlemi, geçmişteki güçlü bir medeniyetin yeniden diriltilmesi arzusuyla birleşmiş ve bireysel duyguyu kolektif bir ideale dönüştürmüştür.

Geçmişe özlem ise şairin kişisel hayatındaki kırılmaları, çocukluk hatıralarını ve masumiyet arayışını ön plana çıkarmaktadır. Çocukluk günlerine dair anılar, şiirlerinde yalnızca bireysel bir hatırlama biçimi değil, aynı zamanda kaybolan bir toplum düzeninin ve değerler dünyasının temsili hâline gelmiştir. Bu yönüyle Şevkî'nin şiirinde özlem,

⁵⁵ el-Hûffî, *Dîvân Şevkî*, 2/214.

zamanın akışına karşı bir direnç noktası ve geçmişle bağ kurma çabası olarak işlev görmektedir.

Dostlara ve sevgililere duyulan özlem ise şairin insani yönünü öne çıkarır. Şevkî, bu duyguyu işlerken aşk, bağlılık ve vefa kavramlarını klasik Arap şiirinin üslubuna yaslar; ayrılık, uzaklık ve yalnızlık temalarını modern bireysel tecrübelerle harmanlamıştır. Böylece onun şiirlerinde özlem hem klasik aşk şiirinin sürekliliğini hem de modern insanın bireysel yalnızlığını yansıtan bir köprü işlevi üstlenmiştir.

Şevkî'nin özlem temalı şiirlerinde dikkat çeken en önemli husus, klasik ile modern başarıyla bir şekilde mezcetmesidir. O, gelenekten beslenirken onu aynen tekrar etmekle yetinmemiş; sürgün, modernleşme ve kimlik arayışı gibi çağının meselelerini de şiirine katmıştır. Böylece özlem, yalnızca bir bireysel duygu olmaktan çıkarak dönemin toplumsal ve siyasi gerçekliklerini yansıtan bir ifade biçimine dönüşmüştür.

Ahmed Şevkî'nin özlem temalı şiirleri, modern Arap şiirinde hem tematik hem de estetik açıdan özgün bir yere sahiptir. Bu şiirlerde özlem, vatan bilincinin pekiştirilmesine, geçmişle bağın korunmasına ve bireysel yalnızlığın evrensel bir dile dönüştürülmesine hizmet etmiştir. Şevkî'nin şiir dünyası, özlemi çok boyutlu bir kavram hâline getirerek, klasik edebî miras ile modern duyarlılık arasında güçlü bir bağ kurmuş; böylece hem kendi çağında hem de sonraki dönemlerde Arap edebiyatına yön veren kalıcı bir miras bırakmıştır.

Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde özlem teması, klasik ve modern unsurları birleştirerek bireysel duyguların ötesinde toplumsal ve kültürel bir anlam kazanır. Gelecek çalışmalarda, şiirlerinin farklı dönemlerindeki özlem motiflerinin evrimi, bireysel ve toplumsal boyutları, form ve içerik ilişkisi ile karşılaştırmalı edebiyat perspektifi üzerinden incelenebilir; böylece modern Arap şiirinde özlemin işlevi ve estetik boyutu daha net ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

- Abdulkerîm, Suâd Abdu'l-Vehhâb. *İslâmiyyât Ahmed Şevkî*. Kahire: Metâbi' Ehrâmi'l-Cîzeti'l- Kübrâ, 1. Basım, ts.
- Abdulvehhab, Ahmed. *İsnâ 'aşere âmen fî suhbeti emîri's-su'arâ*. Kahire, 1932.
- Aly, Emad Abdelbaky. "el-Müdü'n-t-Türkiyya fî şi'r Ahmed Şevkî". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/2 (2020), 1283-1323.
- 'Atîk, Abdulazîz. *İlmü'l-bedî*. Beyrut: Dârü'n-Nahdadü'l-'Arabiyye, ts.
- Aydın, Mustafa. *Arap Dili Belagatında Bedî İlmi ve Sanatları*. thk. Ömer Aydın. İstanbul: İşaret Yayınları, 2018.
- Câhîz, Ebu Osman Âmr b. Bahr. *el-Hanîn ile'l-evtân*. Beyrut: Dârü'r-Râidi'l-'Arbî, 2. Basım, 1982.
- Cübûrî, Yahyâ. *el-Hanîn ve'l-gurbetu fî's-şi'ri'l-'Arabî*. Amman: Dâr Mecdlâvî, 2008.
- Cürcânî, Abdülkâhir. *Esrârü'l-balâga*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Cidde: Dârü'l-Medenî, 1. Basım, 1991.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebü'l-'arabiyyi'l-muâsır fî Mısır*. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 10. Basım, 1992.
- Dayf, Şevkî. *Şevkî, şâirü'l-'asri'l-hadîs*. Kahire: Mektebetü'l-Üsre, 2010.

- Dervîş, Ahmed. *Medhal ile'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs*. Kahire: el-Elûke, 2008.
- Eşter, Sâlih. *Endülüşîyât Şevkî*. Dimaşk: Matba'tü Câmîat Dimaşk, 1959.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbü'l-'ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî- İbrâhîm es-Sâmürrâî. 9 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 2007.
- Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsü'l-muhît*. thk. Yusûf el-Bîkâî. Beyrut: Dârü'l-Fîkr, 1995.
- Hafâcî, Muhammed Abdulmun'im. *Dirâsât fî'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs ve medârisüh*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l- Cîl, 1992.
- Hasan, Abbâs. *el-Mütenebbî ve Şevkî*. Kahire: Şeriketu Mektebetü ve Matba'tü Mustafâ el-Halebî ve Evlâduh, 1951.
- Hûfî, Ahmed Muhammed. *Dîvân Şevkî (tevsîk ve tebvîb ve şerh ve ta'kîb)*. 2 Cilt. Kahire: Dâr Nehdat Mısır Li't-Tab've'n-Neşr, ts.
- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Düreyd el-Ezdî el-Basrî. *Cemheretü'l-luga*. 3 Cilt. Beyrut: Darü'l-İlm Li'l-Melâyin, 1987.
- İmâvî, Nizâl 'Alyân Âvîz. *el-Gurbetu ve'l-hanîn fî şî'ri Ahmed Şevkî*. Filistin/Gazze: el-Câmîatu'l-İslâmiyye, Gazze Külliyyetü'l-Âdâb Kismü'l-Lügati'l-'Arabiyye, Risâletü'l-Mâcîster, 2015.
- İnan, Ali. *Ahmed Şevkî'nin Şiirlerinde Öne Çıkan Simalar*. Erzurum: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kehhâle, Ömer Rıdâ. *Mu'cemü'l-müellifîn*. 4 Cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1993.
- Matlûb, Ahmet. *Mu'cemü'l-mustelhâtî'l-belâgiyyeti ve tatavvuruha*. 3 Cilt. Beyrut: ed-Dârü'l-Arabiyyeti Li'l-Mevsûât, 2006.
- Matpan, Ebubekir. *Ahmed Şevkî'nin Üç Farklı Dönemde İşlediği Şiir Temaları*. Ankara: Sonçağ Akademi, 2023.
- Mendûr vd, Muhammed. *A'lâmü's-şî'ri'l-'Arabiyyi'l-hadîs*. Beyrut: el-Mektebetü't-Ticâriyye, 1970.
- Muhammed, Şeymâ Abdurrahîm Tevfik. "el-Hasâisü'l-belagiyya fî hikâyât Şevkî". *Mecllâtü'z-Zehrâ* 2 (ts.), 1508-1562.
- Râfî, Abdurrahman. *Şüarâü'l-vataniyye fî Mısır*. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 3. Basım, 1992.
- Rahârcâ, Nansûn kândî. *et-Taklîd ve't-tecdîd fî eşâr Ahmed Şevkî fî dîvânih*. Sudan: Câmîatü's-Sudan Külliyyetü'l-Âdâb, Risâletü'l-Mâcîster, 2015.
- Semmânî, Müntesir. *es-Süverü'l-beyâniyyetu fî şî'ri Ahmed Şevkî*. Sudan: Câmîatü's-Sudan Külliyyetü'l-Lügât Kismü'l-Lügati'l-'Arabiyye, Risâletü'l-Mâcîster, 2018.
- Şeşen, Ramazan. "Ahmed Şevkî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/136-138. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Şevkî, Ahmed. *eş-Şevkiyyât*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2. Basım, 2006.
- Şevkî, Hüseyin. *Ebî Şevkî*. Kahire: Mektebetü'n-Nehdeti'l-Mısıriyye, 1947.
- Teftâzânî, Sa'deddin. *Muhtasarü'l-me'ânî*. Dimaşk: Dârü'l-Fîkr, 1991.
- Uralgiray, Yusuf. "Ahmed Şevkî". *Doğu Dilleri Dergisi* 1/4 (1970).
- Ürün, Ahmet Kâzım. *1868-1932 Mısır'da Türk Bir Şair Ahmet Şevki*. İstanbul: Kaknüs yayınları, 1. Basım, 2002.

- Ürün, Ahmet Kâzım. "Ahmet Şevki ve Mehmet Âkif'te Ortak Unsurlar". *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 2/7 (2002), 83-98.
- Ahmed el-İskenderî vd. *el-Mufasssal fî târîhi'l-edebi'l-'Arabî*. 2 Cilt. Kahire: el-Mektebetü'l-Emîriyye, 1936.
- Yasın, Lamya - Müezzîn, Ahmet Derviş. "Modern Eleştiri Metodolojisine Göre Ahmed Şevkî'nin "Onu Aldattılar" Kasidesi Üzerine Bir Değerlendirme". *Nüsha* 20/51 (27 Aralık 2020), 299-332.
- Yazıcı, Hüseyin. "Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevkî ve Şiirlerinde Sultan II. Abdulhamid". *İlmi Araştırmalar Dergisi* 4 (1997).
- Zehre, Selmânî Fetîma. *Şi'rü'l-etfâl fî kasâid Ahmed Şevkî*. el-Mesîle/ Cezayir: Câmiatü Muhammed Bûdyâf, Risâletü'l-Mâcîster, 2015.
- Zermât, Kenze. *el-Hanîn fî şî'r Ahmet Şevkî*. Bevâkî/Cezair: Câmiatü'l-'Arabî bin Mehîdî-Ümmü'l-Bevâkî/ Cezair, Risâletü'l-Mâcîster, 2017.
- Zeyyât, Ahmet Hasan. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*. Kahire: Dâr Nehdat Mısır li't-Tab' ve'n-Neşr, 1977.
- Ziriklî, Hayreddin. *el-'Alâm*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlm Li'l-Melâyin, 15. Basım, 2002.